

bekendheid genieten, met de andere leden van de Krans, zoals bv. de doopsgezinde pastor van Ternaard Albertus Agathus Deenik M.L.zn. (1835-1903) was dat in veel mindere mate het geval.⁴⁵ Zoals we hierna zullen zien publiceerde ook hij in *De Nieuwe Richting* en daar bleef het niet bij. Veel aanstoot gaf zijn vertaling van David Friedrich Strausz' *Der alte und der neue Glaube* (1872), die hij nog in hetzelfde jaar uitgaf onder de titel: *Het Oude en het Nieuwe Geloof. Een belijdenis*. Zijn modernisme was echter van oudere datum zoals we kunnen lezen in zijn in 1864 te Dokkum verschenen *Na den storm. Herinneringen aan eene Texelsche Reis*, waar hij ergens apodictisch stelt: 'Ik geloof aan toeval noch wonder'. Dit werkje boeit omdat het naast een beschrijving van een ontmoeting met de Helderse collega F. Haverschmidt, die hij nog uit diens Foudgumer periode kende,⁴⁶ ook iets laat zien van Deeniks sociale bewogenheid⁴⁷ en een schets geeft van het z.i. conservatieve Friesland van die dagen. Dit conservatisme zag hij gesymboliseerd in de trekschuit. Hij noteerde daarover:

Het schone gewest is, wat middelen van trajekt betreft, vrij wat ten achter, en ik heb wel eens bij mijzelf gewenst, dat dit het eenige ware, waarin Friesland vreemd is gebleven aan het leven vol beweging van de tweede helft onzer eeuw. Niemand kan echter met redelijkheid zoo iets verwachten, als hij iets weet van de zamenhang der dingen en verschijnselen. Het zou onverklaarbaar zijn als een volk zich langzaam bewoog, alleen op het gebied van den waterspiegel eener trekvaart. Trekschuiten in de tegenwoordige eeuw zijn onafscheidelijk verbonden aan een zeker konservatisme op allerlei terrein (...). Gelukkig is voor Friesland reeds de dageraad aangebroken van een nieuwen dag.⁴⁸

Dat die nieuwe dag eerder zou aanbreken dan Deenik vermocht in te zien – en dat niet alleen op theologisch gebied – is elders aangetoond.⁴⁹

Ook het hier als vierde te noemen lid van de oor-

spronkelijke krans, Annaeus Frederik Eilerts de Haan (1834-1899) behoorde tot de moderne richting.⁵⁰ Na zijn eerste standplaats Noordwolde (1860), waar hij spoedig blijvend zou worden gegrepen door de activiteiten van de Maatschappij van Weldadigheid, werd hij op 2 februari 1868 te Ternaard bevestigd als predikant van de Hervormde gemeente. Zijn tekst bij de intrede was Zacharia 4 vers 6b: Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijnen Geest zal het geschieden, zegt de Heer der heirscharen. Eilerts de Haan zelf zag in deze tekst 'zijne levensleuze, ook voor Zijne heilige Bediening (...) uitgedrukt'.⁵¹ Deze predikant was in Ternaard beroepen door de liberale floreenplichtigen, die – een minderheid vormend – de opkomende orthodoxie naast zich moest dulden.⁵² Iets van die spanningen proeven we in de door De Haan, precies een jaar later, geschreven kerkeraadsnotulen. Na een aantal nieuwe kerkeraadsleden te hebben verwelkomd drukte hij de vurige wens uit: 'dat er bij verschil van zienswijze toch een eenheid en broederlijke liefde moge bestaan; en een heilig doel den bloey' der gemeente te bevorderen'.⁵³ Op 21 juni 1870 kwamen de verschillen echt aan de oppervlakte. Ter tafel lag een synodaal voorstel dat min of meer ten doel had de toenemende vrijheid in de bediening van de doop te beteugelen. Dit voorstel luidde als volgt: dat artikel 14 alinea 1 van het reglement op de kerkeraden, handelende over de doopsbediening op deze wijze worde uitgebreid dat achter de woorden: 'op de meest indrukwekkende wijze' gelezen worde: 'met de gebruikelijke formule (Matth. 28 vers 19)'. Eilerts de Haan verzette zich fel tegen deze toevoeging, maar ouderling J.W. Idsardi verklaarde zich nadrukkelijk voorstander van deze reglementering en herinnerde er fijntjes aan dat in een eerder stadium ook de predikant zich daarvoor had uitgesproken. Eilerts de Haan erkende dit. Hij was voor het behoud van de formule, maar benadrukte 'dat hij in 't minst niet genegen is de synode het hecht in handen te geven tot beperking der leervrijheid'.⁵⁴ In dit laatste bespeuren we de invloed van hetgeen, zoals wij nog zullen zien, maandelijks in 'Onze Krans' werd besproken. Deze discussie is repre-